

A TISZÁNTÚLI REF. KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET ELSŐ ÉVKÖNYVE.

Ez évkönyv megjelenése s közzé tétele a tanügy mezején érdekes mozzanatot jelez. Azt, hogy az országos és középponti mozgásnak megfelelőleg a vidék is mozgásnak indul, a tudomány komolyságával s szakemberek erélyével kezd működni. Egyfelől elfogadja a középponttól jövő hatást, másfelől ugyanazt távolabb vidékekre is elvezeti, meghonosítja és gyümölcsözteti, — sőt talán, öntudatos közreműködés által egészítgeti, irányozza is. Ily vidéki mozgalmat csak örömmel és jó reménnyel üdvözölhetünk; az az már kezdetén örvendhetünk, jövőre nézve pedig szerencsét kívánhatunk neki.

Az egyesület célja előbb talán egy önálló programmban volt, most itt csak egy cikkben, az alapszabályok 2. §-ában van kifejezve, — s pedig elég tartalmasan és teljesen. Egészen belsőre irányzott működést ígér: „a prot. felekezeti középiskolai tanügy előmozdítását“ — „a középiskolák összhangzását“ — „a prot. szellem fenntartása mellett a jelenkor kívánalmainak minden tekintetben megfelelő, önkormányzati jogainak (t. i. az egyházéinak) történeti multjokhoz hiven jövőjüknek biztosítását.“

Legyen szabad a nagyon általános hangzású program nyilatkozatot, úgy a mint értem, s a hogy értetni óhajtom, a szives olvasóknak bővebben értelmezni. Ez által egyrészt óhajtasomat fejezem ki, hogy vajha e részletesebben előadandó feladatokat is működésök körébe foglalják s munkába vegyék a t. egyesület tagjai, másfelől kívánom az egyesület létezését és törekvését netalán létező ellenségei irányában igazolni.

Az egyesület az általán, szakemberektől és országosan elfogadott elveket és javításokat, elfogadja. Ide mutat az említett §. e kifejezése: „a jelenkor kívánatainak minden tekintetben megfelelő.“ De úgy hiszem, hogy mindent önállón, értelmesen, meggyőződésből kíván elfogadni és létesíteni. Csak az így elfogadott nézetek illenek egy tudományos testülethez; — s csak ilyenek mellett lehetnek valóban buzgók és fáradhatatlanul tevékenyek. E célra a társulat bizonynyal

terjeszteni fogja a nevelésügyi és bölcselmi ismereteket, az iskolai tantárgyak mélyebb felfogását és helyesebb tárgyalását, fejtegeti a tanítás érdekeit és szükségait. Meg fog ismerkedni s megismerkedtetni közönségét a mult legjelesebb tanférfinak életével, nézeteivel, — az alapos szaktanulmányt és paedagogiai mélyebb felfogást a maga körében és eszközeivel telhetőleg előmozdítja.

A feladat súlyosabb mint egy előre, könnyedén véve, létszanék. A paedagogia történelme végtelen nagy mező, melyet feljárva haza térhetünk úgy is, mint elvtelen eklektikusok, úgy is mint valamelyik újabb mester szavára esküvő dogmatikusok. Hogy a biztos és nemzeti talajt ki ne taszítsuk lábunk alól, az újabb-kori legjobb paedagógok mellett, a hazai oktatás multjára kell — nézetem szerint — különösebb figyelmet fordítanunk. A hazai prot. oktatásügy történelme mutat fel elég sok derék alakot, jeles tanítói egyéniségeket, jellemeket, — nagyon sikeres és buzgó tanítókat. Az egyesület tagjai közt aligha van valaki, kinek egy-két ilyenről vagy tapasztalásból, vagy biztos adatokból, értesülése, tudomása nem volna. Az iskolák közül, melyeknek képviselőiből az egyesület áll, aligha van egy is, melyben legalább egykét buzgó és sikeres tanító emlékezete meg nem maradt volna. A főbb iskolák pedig nagy számú jelesek emlékezetével dicsekedhetnek, kiknek arczképei termeikben, életvonásai hí tanítványok vagy utódok szívében élnek. E jeleseket kell — a külföldi nagyok mellett — élőbökké tennünk. Apáczai és Kereszturi vagy éppen Jászberényi, utóbb Maróthi, Budai, Márton István, Kövi, Gáthi, stb. megérdemlik — természetesen más felekezetbelieket sem mellőzve — hogy emlékezetök, tudományuk, módszerök ez egyesület által ismertekké tétessenek s vonzó példányokul állittassanak a hazai közönség elé.

Valóban e téren sokat kell — engedelmeivel mondva -- a t. egyesületnek tenni most midőn iskolai művelődésünk kezd egészen hazai alap nélkül modernné, és a történelem iránypontjai nélkül rohanva haladóvá lenni; — s midőn más részről, tudomra legalább, alig van egy prot. főiskolának hozzá méltó történelme kiadva, — s egy jeles tanférfinak hozzá méltó életirata.

Módszerökről kevesebbet tudhatni; bár egynéhányéről eleget. E tárgy pedig fontos dolog, — és a tudományágak fejlődésével, az oktatás és nevelés bölcselmi felfogásának változásával sokat változott. Ez ügyben s ennek czime alatt beszélnek, újítanak ma legtöbbit, — s csakugyan itt lehet legkönnyebben s legtöbbit bírálni,

roszalni. Méltó, hogy a t. egyesület évkönyve is módszert illetéssel van leginkább megtöltve; szerencsére komoly figyelmet érdemlő dolgokkal.

De azt hiszem van egy más, szinte oly fontos dolog, mivel kevesebbet foglalkoznak mint kellene. S ez az iskola etikája — mint egy t. tisztársam nevezi — a tanítás erkölcsi oldala, és a mi azzal kapcsolatos, a tanítványok és tanítók éthosza, az iskola szelleme; nagyobb hasznot az egyesület nem tehet, mintha erre hat előnyösen, tehát tanítói önértetet, kedvet, türelmet, tanulásvágyat s általában jellemet forrál. Ennek szüleménye lesz a tanulók kedve, türelme stb. is. Ezt, úgy hiszem, a legjobban szervezett seminariuumok vagy képző intézetek sem tudják úgy eszközölni mint az élet és gyakorlat; tehát bizodalmas érintkezések, szíves de komoly célzatú társalkodás, — melyek által a szellemek legbensőbbben érintkeznek, a kedély melegében a jó példák hatására a jó elvek megfogannak, meggyökeredzenek. Gyakorlati tanárképzés ez, mely az elméleti mellett is szükséges, annak hiányában pedig, ha nem tökéletes, de legsikeresebb pótlék.

És nevezetes feladatok az ily egyleteknek a létező hiányok kitapogatása, tisztába hozása, hiteles felmutatása, pótlásról gondoskodás és intézkedés. Mi a hiány a tanszerek és könyvtárak tekintetében? Hányadik iskola bír csak alapjával is egy a gymnasiumhoz, annak hivatásánál fogva szükséges tanszer- és könyvkészletnek? Hányadik bírja kellő alaposággal tanítani a physikát vagy épen (felsőbb osztályoknak) a magyar irodalmat is? S van-e csak kettő is 15—18 közt, mely akárminő szakban is, tudjon elég segédeszközt adni tanítói kezébe, hogy tudományosan munkálkodjanak, hogy önálló nézetekre, tudományos szakok történelmien alapos esmeretére juthassanak? Ily helyzetben méltatlan az a panasz, hogy gymnasiumaink tanárai a tudományos téren elmaradnak, vagy hogy irodalmilag semmit sem tehetnek, hogy ennél fogva a más helyzetűekkel együtt nem mehetnek, hogy utoljára, nem tehetve tétlenek lesznek. Ily helyzetben, ha a segédeszközök nem szaporodnak, az egylet is alig fogja tehetni, hogy tudományos céljaiért valamit igazi sikerrel tehessen, — s szegyenbe ne jusson.

Jobb helyzet létesítésére egyesületi úton és erővel tehetni legtöbbet. Az összes testület kívánságának nehezebben fognak ellene állani azok, kik saját tanáraik kívánatát elodázzák.

Ezzel együtt jár egy más érdek: a tanító testület tekintélyé-

nek érdeke. Az a tekintély, melyet a valódi érdem, a szellemi és erkölcsi felsőség, hogy ne mondjam, fenség ad; a mellyel elődeink némelyike birt. Ez a tekintély, ha talán nem oly értelemben is, szükséges és megnyerhető ma is. A mi közönségünk erősen demokrata hajlamú, társadalmunk az egyenlőség felé fejlődik vagy hanyatlik. A községi előjárók, vidéki iskolai tanácsosok stb, kevésbé lehetnek erről értesülve s kevésbé is hajlandók elismerni, mit érdemel egy tevékeny és emelkedett lelkű tanító. Vidéki társadalmunkban az alsók feljebb emelkedtek, a felsőbbek alább szállottak; az alsóbbak nem könnyen adják meg vezérlőknek a mi őket illeti, a felsőbbek nem merik (sokszor nem is méltók!) igényelni azt a becsültetést, erkölcsi értékeltetést, melylyel elődeik birtak. A tanítók, középiskolai tanárok helyzete az által lesz nemesebbé, ha testületileg erőt, ismétlem: szellemi és erkölcsi erőt fejtenek ki. A kifejlődött, meg erősödött közszellem emelni fogja egyesek szellemi erejét s bensűbecsét, az iskolák községi fentartói, szülék, közönség irányában. Ez jótékony hatású dolog társadalmilag is; nagy jót tehet kivált ott, hol vidéki nagy községeinkben alantass a lelki élet, erőtelen a közszellem és hanyatlanak az erkölcsök. Ily helyeken egy-két valóban érdemes ember sok jót okozhat.

Ezek nézetem szerint feladatai az ily egyesületnek.

Ily czélokkal szemben nincs miért megütődjünk az ellenkező nyilatkozatokon. Jól is tette az Évkönyv szerkesztősége, hogy röviden végezte ügyét (51, 1.) az egyesület megtámadójával. Valamig az az egyesület, mint programja mondja, a kor valódi kivánataihoz szabja magát, ezeket igyekezik valósítani, és célja nem lesz más, mint a maga körébe szellyel elvezetni a tudományt és tanítást által mind inkább fejleszteni a szunnyadó vagy eddig kevésbé élő szellemi erőket, és ekkép az iskolák s tanítók helyzetét bel erőgyűjtése által mindig jobbra tenni, főlcbb emelni, — megtartván a maga körének, elődeitől átvett jellemét: keveset fognak neki ártani a mohó és mindent egyenlősíteni vágyó civilisatorok s idegen lelkületű reformerek kiáitozásai. Sőt hiszem, egy idő múlva el is fognak ezek némulni. A tiszántúli tanáregylet ellensége pedig nagyon kimutatta bölcsességét, midőn a 800 ezernyi magyar nép középoktatása képviselőit hazafiság tekintetében azokkal veti össze, kiket vele szemben megemlít. — Már régecskén nem kedves dolog némelyeknek semmi, a min magyar hagyományos jellem és színezet van és ilyen akar maradni. És ez igen sokfelé, sokképen s hol ne-

vetségesen, hol boszantólag nyilatkozik. És ezzel több ok van arra, hogy ez az egyesület éljen és teljes komolysággal s erővel tegye azt a mit kell tenni a tudomány és tanítás érdekeért.

Az országos intézkedésekkel éppen nem foglalkozó programmból és egész évkönyvből nehéz volna különködést, separatismust olvasni ki; s ha valaki azzal előre is gyanúsítja, azt sejteti, hogy egy törvényes önkormányzattal bíró testület kifolyásaképen csupán tudományos irányú társalkodásra s efféle terjeszkedő társaság életjogát kívánná megtagadni s azt kívánná ama testülettől, általában az olyanoktól, hogy nem csak a nemzet közakarátának, az országos törvénynek vessék magukat alá, hanem még bizonyos emberek — nem gyakorlati tanítók, hanem talán gyakorlott tervezők — változékony nézetének és cultur-szeszélyeinek is. — Akármely más tanítói körnek, még a legkisebbnek is, melyet a t. t. tan. egyesület ellenfele lenézve említ, — akármelyiknek is meg kell és lehet engedni az önmozgást, mely nélkül sem a tudományt mint táplálékot felemésztetni, sem magát a központból, kormányzattól jövő hatást átvenni, közölni, terjesztetni nem lehet. Meg, mindaddig, míg az országos törvénynyel összeütközésbe nem jönnek.

E felől hát nyughatunk vagy inkább mozoghatunk s mozogjunk is. És a mozgás hatása meg lesz mindaddig míg életre való lesz, a tudomány és oktatás érdekében valódi készüléttel, kellő erővel működik. Hát csak macte virtute (novâ et pristina)! Az autonomia ne legyen porköpenyegünk, hanem felelősségünk egész súlyának értésére, erőink edzésére ösztönünk. Ezzel jár, ezzel áll fenn a szabadság.

De tekintsünk már az Évkönyv tartalmára. Elöl a program, a megalakulásra tartozó iratok, melyekből a napló terjedésére nyúlt jegyzőkönyv, utóbbi évekre nézve, úgy hiszem, kimaradhat. Azután a dolog java: értekezések. Közülök első Futó Mihálytól, a képzett erélyes gyakorlott nyelvtanártól a „magy. írásbeli feladatokról.“ Azután Vozári Gyulától „a m. nyelv tanításáról, különösen a gymnasium alsóbb osztályaiban“. Majd „a gymnasiumi vallásitanításról“. Gergely Károlytól és végre „a latin nyelv elemi tanításáról“ Békési Gyulától. Mint rövid átnézés után látom, mindenik gondolkozó tanítóra, egyszerűetetre s tapasztalásokra mutat. Birálójok lenni nem akarok. Azt a mai gyakorlat embereinek engedem s jobb is, ha egészen távol álló szakemberek nyilatkoznak.

Csak egyes dolgokra nézve nyilatkozom. Így kimondom, hogy

a „gymnas. vallástanítás tanulmányozása végett“ külföldre valakit kiküldeni szükségesnek nem látom. Erre nézve nem lehet saját eltérő — s a honban el sem tanulható — módszerről szó. Ha részei, mint tantárgyak, megalapítvák, e szerint alkalmazható a másfelől eltanult módszer: az egyháztörténelemre a történelemé, — a dogmára morálra, mindkettő kútfeje a szírás olvasására megint másé. Hozzájok a pectus quod disertum facit! Azt hiszem ennyi elég. Legfőlegb vallásos lelket tanulhatnánk el vagy szíhatnánk be itt-ott. — A heid. káté pedig meg van-e Németországban, kívánatos-e itt? legalább is fontos kérdés.

Csupán Békési Gy. úr sok jóakarattal, példás buzgósággal irt kis értekezése (128—139. II.) „a latin nyelv elemi tanításáról“ ébresztett bennem némely gondolatokat, melyeket itt jónak láttam elmondani.

A latin-nyelvtanítás sikere gátjainak találja a társadalmi ellen-szenvet e nyelv ellen, — továbbá hogy a felvett tanulók „nyelvi ismerete nem olyan, hogy arra (rá) valamit lehetne építeni“ — „maig rendszeres grammatikák alapján kezdetett meg a tanítás“ — hogy „öljük ma is részben a szegény gyermeket a paradigmával.“ Tehát mondattani alapon kell tanítani. A magyar nyelv természetéből kell kiindulni, s eleinte kedvet csinálni. A magyar gyermeknek nehéz tárgy az esetek, a nem, „a segédige használatára vonatkozó különbség“. Képtelenség, hogy egy órán több eset, kivált mind a 12 eset taníttassék vagy megtanulható legyen. stb. Tehát „a paradigmás tanítás beszüntetendő.“ A mondatból kell kiindulni. A magyar mondattni ismereteket a latin nyelv óráin (nem „nyelvi órán“) ismételni. Egyszerre csak egy alakot, jelesen egy casust betanítani, a magyar nyelvben meglevő változatok szerint egy-egy latin casus alakulását (135. l.). Tehát azt kell mondanunk: a többes ragu es-homin- tövel lesz homines, fructu-val fructus. sat. Ez nem nehezebb mint a magyar névalak hangugratása (bátor-bátrak sat.) felfogása. Mivel volna ez nehezebb mint ezt mondani „hogy a latin . . ettől a szótól hogy mensa . . . csak 10 viszonyragozott alakot tud képezni stb. . . „Az értelmes tanítás csak philologiai (talán nyelvészeti) alapon eszközölhető.“ — „Az alak- és mondattn tanítása nem választhatók el. Tehát a jelenlegi beosztás, mely szerint az első és második év az alaktan, a harmadik a mondattnból az esettan stb. betanítására van szánva“ nem helyes. A mondattnból is kell kezdettől fogva tanítani. (Ez eddig is történt; mert a gyakor-

latokban mondatok és mondattani megjegyzések fordultak elő); a negyedik évre az összes alaktan és mondattan „propaedeutikus“ (?) tanítása maradna. — Azután a névmásokra és ragozásbeli eltérésekre megyen át s azokra nézve mondja el, belátásom szerint, általán véve, helyes nézeteit.

Csak az előbbiekre van megjegyzésem. Ugy látom hogy B. úr mindent az értelem vagy megértés, magyar és latin alakok egymás mellé tartása, szabályok stb. által kíván elérni, — tehát semmit sem úgy hogy a gyermekre ráragadjon, vagy emlékezet pl. könyvnélkülözés által sajátítson el a tanuló. Tehát mindent megértve, — ellenkezőleg az életben előforduló nyelvtanulással mely sokat értés nélkül, megszoktatás által közöl. Meglehet hogy így is jól van. De azt is meg kell ám mondania, hogy ha paradigmákat nem akar tanultatni (t. i. könyvnélkül és sokat!), — és talán szokat sem (vagy hogy?): milyen módot követ hát az alakok és szók meg —, vagy mint mondják betanúttatására, a hajjítás alakjai könnyen feltalálására, ez által mondatok könnyen lefordítására és alkotására nézve? Vagy felmenti ezektől a növendéket? Az teljes lehetetlen.

Philologiai alapon kíván tanítani. De nem mondja meg mily alap az, meddig terjed, mit nyerni általa, elméleti ismeret, gyakorlati nyelvtudás tekintetében, — a ragok (tán végzetek!) tanúttatásában, mondatok alkotásában? Azt pedig részemről elgondolni nem tudom, hogy lehetne egyszerre mindennemű declinatiót felvenni (135) és úgy bánni a többes ragával (végzetével) mint B. úr ugyanott cselekszik. Nem tudom az összefüggésből is, másképen is elgondolni, vajon mondaná-e B. úr a gyermeknek azt a mit ugyanazon lap alsó hetedik sorában így kezd: „fiam, a latin olyan nép“ stb. Meg vagyok győződve, hogy az ilyen beszéd semmit sem segítne a dolgon, nemcsak hangulata miatt mely nem a tárgyhoz való, hanem kivált mivel bele van vegyítve 1. hogy ő tíz év óta tanít 2. hogy ő nem tudja miért ragozott úgy a latin nép (ilyen nem volt) 3. hogy a gyermek majd kitalálja 4. a magyar hangrend stb. Híszem hogy soha effélet kérdésbe tenni, gyermeknek eszébe sem ötlük; vallom, hogy a ki effélet beszélne össze, nagyot ártana.

Az pedig, hogy mensa-ban mens-a törzs vagy tő, aligha egyez a philológiával; hogy ezt asztal (mensa) épen úgy teszi ki mint ezt: asztallal (mensa) legalább így megjegyzés nélkül, hogy az a ott rövid itt hosszú (mit nem is kell megjegyezni, hanem úgy

mondatni ki): ez éppen philologia-ellenes. — És nézzük egy kissé a 136 lapon ezt a beszédet: „lásd péld. az a *nak nek* tul. rag is olyan furcsa a latinban, hogy . . ha egyik szóhoz ragasztd, akkor *ae*, ha a másikhoz, akkor = *o*, ha a harmadikhoz, akkor = *i*, ha a negyedikhez akkor = *u*“ (igy) . . . Mellőzöm a mi következik. De ebből, hogy a *nak nek* a latinban olyan (!) — s abból, hogy a *nak* egyik latin szó mellé tétetvén *lesz ae* stb. nem kifejezés szabatoságának hiánya tetszik-e ki? Nem volna érthetőbb és igazibb (l. az *u-t!*) így mondani: a mikor a magyar minden szó mellé *nak nek* ragot tesz, akkor a latin beszédben a szó végére, ha *a*-val végződik *ae* járul, ha *o* (*u*) meg *s*-sel stb. *o* stb. De a philologiai alapos tanítás többet kívánna s ezt mondaná: a magyar *nak nek*-nek megfelel latinban *i* hang, mely a törzs után jó *s* lesz *mensa mensai* = *mensae*, *dominus* (os) *dominoi* = *domino* stb. Az a mit B. úr mond éppen ellenkezője a philol. módszernek . . mit én határozottan elsietésnek, vagy javítatlan nyomatásnak tulajdonítok.

Az értekezésnek figyelmeztető, eszméltető iránya van. De jó lesz részletesen kimutatni a tanításmód hiányait és javítása módját. E nélkül csak zavart okoz az általánosságban rosulás. Csak kételkedést támaszt, mely útbaigazítás nélkül veszélyes.

Ezen kívül csak egyikét észrevételre szorítkozom. A 128 l. az mondatik, hogy „48 (az az 1848) előtt nem volt sem módszer, sem tanrendszer.“ Ez csak mellékesen és utóbbi lágyítással van mondva. Hiszem is, hogy az a derék és tehetséges tanár ki ezt kimondja, nem úgy érti, hogy a prot. főiskolákban vagy éppen a debreczen-vidéki gymnasiumokban csak 1848 óta kezd lenni módszer vagy tanrendszer. Azt hiszem, hogy éppen Debreczenre vonatkozólag hallotta és tudja, hogy néh. Z á k á n y J ó z s e f, némi részben Cs é c s i I. is a módszer ügyes ismertetői és alkalmazói voltak, éppen gymnasiumi osztályokban is, — s hogy éppen a latin nyelv elemeit már 1830 után D o r k a I l l é s kidolgozta, eredetileg német paedagógoktól tanult, módszeres és terjedt kéziratbeli nyelvtan után tanították a publicus praeceptorok, — oly módszer szerént, mely éppen mondattani volt. Jó volna ennek egy megmaradt példányát az egyesület körében megismertetni. És bizodalmasan mondva, ugyan ezt méltó volna tenni ama régibb, 1760 után gyakran kidolgozott és kiadott „methodus“- és instructióféllekkkel, melyeket könyvtárainkban található. Nem a ma vagy a tegnapi szülöttje ám ez a methodus, — csak úgy mint egyéb. És nekünk semmiben sem szabad a történelmi alapot lábaink alól eltéveszteni.

Másik észrevételem azt illeti, a mit B. úr említ érintett értekezésében (129) hogy a latin nyelv tanítása sikeretlenségét, egyfelől a közvélemény ellenszenvé okozza. Meglehet. De vajon nem egy kis körölgés (így nevezte böld. Erdélyi János a *circulus vitiosus*-t) fordúl-e itt elő? Nincs előhaladás mert van ellenszenv, és ellenszenv van mert nincs előhaladás. Melyik az igazi ok? Melyik volt előbb? Igaz, hogy az ellenszenvezésnek több oka van s főoka a minden irányban uralkodó realizmus . . és aztán az is mit így mondtak régen: *odi . . nec possum dicere quare!* Különös, hogy a görögben nagyobb az előhaladás (130) bár ellene nagyobb a gyűlölség. B. úr ebből azt hozza ki, hogy „a g. nyelv tanítása megkezdésének idején már a tanulók jó része szabatos nyelvtani fogalmakkal rendelkezik stb.“ Ez is meglehet. De az is igaz, hogy a görögből aránylag jóval kevesebbet kívánunk. Soha magyar mondat görögre rögtönzött fordítását. Soha egy nehezebb történetíró vagy szónok vagy drámairó stb. nyelve igazi értését; stíljá, mondatkötése periodológiája, figurái stb. általánosabb ismétét.

A latin nyelv sikertelen tanításának én gondolok egy más okát is, melyet — kivált bizonyos oldalról — ritkán vesznek tekintetbe. Úgy hiszem s nem igen régen úgy is tapasztaltam, hogy kivált ifjabb nyelvtanítók közt akárhány van, ki nem elég erélylyel és — mint mondják — odaadással tanít, — erélytelenségét pedig a nyelvben való gyakorlottság hiánya, a nyelvet tanítás közben élővé tenni nem tudás, a szók kitalálásában, mondatok formálásában botránnyosan kitetsző bakarázás, habozás, ügyetlenkedés okozza és jellemzi. Valóban igaz, hogy nyelvet paradigmák könyvnélkülözése által tanítani nem lehet; de bizony nem lehet csupán nyelvtörvények, nyelv^m tünemények összevetégetése, ezek felől való elmékedések s ezek tanultatása által sem. Nyelvet vóltaképen csak beszédből taníthatni, élő nyelv módjára. Tehát élő, élénk beszéd és beszéltetés által, — gyorsaság által a mondatok alkotásában. Az ügyetlenkedő vagy bádjadtan eszeskedő, törvényeket fejtegető de nem erélyesen gyakorló tanítónak egy szava, egy szóalakja, egy mondat szerkesztése sem lesz ragadóssá, egy sem ver gyökeret a tanuló elméjében: sőt inkább elúntatja, elkínózza, elidegeníti a növendéket. Az élénk tanítás, a szók hangoztatása, ama hangzatos mondatok vonzó zenéje által is hatni fog; midőn pedig a már ismert szókból, az életre tartozó dolgokra tartozólag alkottat mondatokat, a nyelvtanuláshoz kedvet szerkez; az ismeretből tudás lesz (kennen — können), minek a gyermek

is örül, — a holt nyelvből élő és használható, miben a gyermek is gyönyörködik; mert természetünkben van, hogy jól esik magunkat egy másik nyelven is ki tudni fejezni, — mintha csakugyan másik lelkünk vagy szellemi alkatunk volna.

Ehhez aztán nem a módszer ismerése vagy tudása kell, hanem a nyelv alapos tudása és gyakorlati biztos használása, teljes kedv és elszántság. S bizony valamiképen az is mit hivatásnak, tanítói adománynak (a híres Arnold szerint: *Special gift of teaching*) hí-
nak. E valamivel időről időre kevesebben bírnak s talán az idők miatt mindig kevesebben is bírhatnak. Mindig több híve lesz ebben is egyébben is a gépeknek, gépiességnek, — az eszközök által működésnek, a benső erők (aligha nem kevesedők!) megkimelésének, a gépek által imádkozásnak stb. egy szóval mindig többen lesznek, kik mint Renan közelebb székfoglalójában mondá, oly culturát akarnak, mely „tehetségek“ nélkül is el lehessen („*culture qui sait se passer du talent*“). — Ha valami, csak a nagy példák vonzó hatása szülheti meg s tarthatja fenn a kedvet; képző intézetek magokban épen nem; minta-iskolák, internatus és dressura legkevesébé.

Én ezt tartom — ezt a kedvet, akaratot, buzgóságot, kitartó igásságot — fődolognak. Ehhez kívánok áldást és sikert az egyesületeknek!

Imre Sándor.

EGYHÁZI SZEMLE.

Szeged elpusztult. Hazánk egyik első rendü városát a Tisza árja alig pár száz magasabban fekvő és szilárdabb alkotásu épület kivételével hullámsírijába temette. A természet eme nagy áldása, a víz, mely gyöngycsepjeivel megtermékenyíti a mezőket s a növény- és állatvilág életét biztosítja a földön, tajtékzó hullámaival irtóztató csapássá lön s néhány óra alatt oly pusztitást vitt véghez szép és gazdag alföldünkön, melynek nyomai bizonyára hosszú évekig meglátszanak.

De ugyan mit tartozik ez egy „Egyházi Szemle“ körébe? Szerintünk nagyon is oda tartozik. Avagy mi érdekelheti az egyházat inkább, mint tagjainak jó és balsorsa, öröme és szenvedése, boldogsága és nyomorúsága? S ime, Szeged elpusztulásával több mint 60,000 ember lett hajléktalanná, a felebaráti szeretet és könyörület kényerére szorulva, melyet sokakra nézve még az is megkésérit, hogy nem oszthatják meg családjuk tagjaival, kik az árvíz áldozatai lettek. Ezer meg ezer iparos és földműves, kereskedő és hivatalnok, kik jóllétnek és vagyonnak örvendettek, vesztette el egy hosszú életen át szerzett keresményét s lön kitétetve inségnek és